

nemška armada, ki je po bitki pri Sedanu tako zlahka prodirala dalje, in da je Ljubljana ob vsaki priliki javno izražala svoje simpatije pariškim revolucionarjem. Tako je prav zanimiva beležka o ljubljanski gledališki predstavi, priobčena v »Slovenskem Narodu« dne 14. februarja 1871, kjer beremo:

»Prizor ‚Faust in Marjetica‘ je gosp. Nolli v resnici izvrstno predstavljal. Upletenih je bilo mnogo političnih in sarkastičnih utrinkov, in ko je gosp. Nolli mesto vojaškega zbora v 4. dejanju opere »Faust« pel kuplet:

Oj slava nam je že pol leta bliz,
kar zobljemo francoski komis,
vendar še nismo prišli v Pariz!
Durch Gottes Fügung, das is gwiss!

Gledališče je odmevalo od demonstrativnega ploskanja.«

Revolucijo leta 1848 je pozdravil ljubljanski proletariat s tem, da je snel sliko kneza Metternicha in jo vrgel v Ljubljano, razbil šipe ljubljanskemu županu in razdejal mitnico. Francosko revolucijo 1871. leta je dojemal že mnogo globlje. V tem času je že nastopil kot organizirana celota, bil na strani novega marksistično pojmovanega razrednega delavskega gibanja, idejno doraščal z mednarodnim socializmom, prevzemal njegove oblike boja in se z njim organizacijsko spajal. Hkrati je tudi usmerjal slovensko politično življenje k višjim ciljem.

Tako je Ljubljana pri nas ohranila svojo vodilno vlogo v socialnih gibanjih prejšnjih dob in našega veka vse do današnjih dni. Dala je slovenskemu delavskemu gibanju prvo delavsko društvo in izbojevala prvi štrajk na naših tleh. Od takrat pa do danes je bilo v našem mestu vselej aktivno neko revolucionarno delavsko jedro, okoli katerega so se zbirale vse napredne socialne sile. To jedro je vedno dajalo globlje obeležje njenemu političnemu udejstvovanju in izražalo njene revolucionarne težnje. Prav zaradi tega je Ljubljana tudi v narodnoosvobodilni borbi pokazala vso svojo moč, predanost in strnjjenost.

Od prvega štrajka pa do pričetka narodnoosvobodilne borbe je torej preteklo sedemdeset let. To je obdobje velikih naporov, porazov in uspehov delavskega razreda in le temeljito spisana socialna zgodovina našega naroda bo mogla prikazati veličino tega razvoja.

MARIBOR IN SLOVENSKA UNIVERZA

Vladimir Bonač

I. Maribor v preteklih desetletjih

Iz majhnega provincialnega mesta, kakršnih je bilo v Avstro-Ogrski na desetine, se je razvil Maribor v Jugoslaviji v eno najpomembnejših industrijskih središč in v močno slovensko kulturno žarišče. Borbena zgodovina tega mesta v preteklih sto letih bi zaslužila posebno razpravo. V tem članku omenjamo samo nekaj dejstev, ki so pomembna za naš predmet.

V vsakokratnem upravnem obsegu je živele v Mariboru naslednje število ljudi:

31. 12. 1910 . . .	27.994
31. 1. 1921 . . .	30.662
31. 3. 1931 . . .	33.149
15. 3. 1948 . . .	65.009

K večanju števila prebivalstva so prispevali trije viri: naravno naraščanje števila meščanov (presežek rojstev), večanje mestnega področja ter priseljevanje.

Naravni prirastek stalnega prebivalstva ni bil pomemben, saj se je rodilo l. 1948 le 951 ljudi več, kot jih je umrlo.

Važnejša sta bila druga dva vira. Od 705 ha, kolikršna je bila površina mesta Maribora l. 1910, se je povečala na 5.111 ha v l. 1948. Zaradi tega ni mogoče neposredno primerjati podatkov o prebivalstvu. To smo dosegli s tem, da smo preračunali, koliko ljudi je živele na površini iz l. 1948 v prejšnjih letih. Seveda tudi tak postopek ni brezhiben, ker so vključeni v sedanje mestne predele tisti, ki so bili prej popolnoma kmečki in so imeli drugačne razvojne pogoje. Za popolnejšo predstavo o preteklih izpremembah dodajamo podatke, koliko prebivalcev je živele istočasno v Ljubljani na ozemlju, kakršnega je imelo mesto leta 1948. Čeprav proračuni ne morejo biti tako točni kot popisni podatki, vendar lepo kažejo smer in jakost razvoja. V Mariboru je živele l. 1948 več ljudi kot v Ljubljani iz l. 1931, kjer so jih našteali 59.768.

Leto	Maribor			Ljubljana		
	število prebiv.	gostota	tempo razvoja*	prebiv. število	gostota	tempo razvoja*
1910	41.170	806	100,0	66.621	525	100,0
1931	50.190	982	121,9	92.253	727	138,5
1948	65.009	1.272	129,5	115.095	908	124,9

* vsako prejšnje leto = 100

S preračunavanjem na enotno površino smo izločili vpliv upravnih sprememb na večanje števila prebivalstva. Ostalo je le priseljevanje, ki je po moči znatno presevalo prirodni prirastek.

Za oceno jakosti priseljevanja, pravzaprav salda (razlika med številom priseljenec in odseljenec) je le nekaj podatkov. Od Mariborčanov, ki so stalno živeli v mestu l. 1948, se je rodilo na mestnem področju le 22.070 ali 53,9%. To je mnogo manj kot v Ljubljani, kjer je bilo rojenih meščanov 44,7% stalnih prebivalcev, ali v Celju, kjer jih je bilo 39,3%, kar daje slutiti mogočno migracijo.

Nekoliko osvetli položaj starostni sestav rojenih meščanov in priseljenec v l. 1948.

Starost v letih	Mariborčani		
	rojeni na mestnem področju	rojeni izven mestnega področja	% od vseh prebivalcev te starosti
do 9	8.415	2.986	26,2
10—19	4.911	4.964	50,3
20—29	3.151	9.397	74,9
30—39	2.101	8.437	80,1
40—49	1.768	6.848	79,5
50—59	857	4.932	85,2
60—69	522	3.358	86,5
70 in več	346	2.017	85,4
Skupaj	22.070	42.939	66,1

Od 5 Mariborčanov, ki so bili stari nad 40 let, so se 4 priselili v mesto in samo eden se je tam rodil, kar kaže na velik obseg priseljevanja v preteklih desetletjih.

Mnogo boljše sliko bi dala preglednica, od kod so »prišli«. Vemo samo, da jih je bilo 33.885 z ozemlja LRS (78,9% od priseljenec), 4.638 (10,8%) jih je bilo iz drugih ljudskih republik in 4.409 (10,3%) se jih je rodilo v inozemstvu. Njihova podrobna razčlenitev bi pokazala področja, od koder so prihajali, in bi v mnogočem pripomogla raztolmačiti nekatere pojave v mariborski zgodovini. Na osnovi lastnega opazovanja je poznavalec razmer takole popisal stanje okrog l. 1930: »Vedro kot mariborsko podnebje in pestro kot podravske kulture je mariborsko prebivalstvo. Enotno se to sicer ne izraža. Kajti po prevratu se je mariborsko prebivalstvo po izvoru bistveno izpremenilo. Kakor pred vojno tako izhaja tudi povojni Mariborčan predvsem iz Podravja. Namesto nekdanje, iz alpskih in sudetskih krajev importirane birokracije pa so stopili

Primorci. Tako da imamo danes v Mariboru dva tipa prebivalstva, to sta podravska in primorsko.« Zdaj bi lahko na osnovi gradiva, ki je na razpolago, pogledal mnogo globlje v komaj opazne, toda mogočne migracijske tokove. Za Ljubljano je podobno delo že izvršeno in je dalo zelo zanimive rezultate.

Samo številčen prikaz o razvoju mariborskega prebivalstva pa nikakor ne zadostuje. V preteklih desetletjih se je namreč vršil nadvse pomemben proces industrializacije, ki je preoblikoval socialno fiziognomijo meščanov.

Ni namen tega članka, da prikaže razvoj Maribora iz kmečko-obrtniškega in trgovskega mesta v močno industrijsko in prometno središče, niti da razčleni vzroke, ki so povzročili takšen razvoj. To so storili že drugi. Za prikaz našega problema je dovolj, da konstatiramo sedanje stanje, ki reflektira dosednji razvoj in ga podkrepimo z nekaj številkami.

Stopnjo industrializacije najbolj kažejo podatki o družbeni pripadnosti prebivalstva. L. 1948 so bili Mariborčani (zaposleni, z družinskimi člani vred) takole razporejeni:

Družbene skupine	Število	%
Delavci in učenci v gospodarstvu	34.720	53,4
Aktivni uslužbenci	17.842	27,5
Obrtniki in trgovci	2.750	4,2
Pripadniki svobodnih poklicev	143	0,2
Upokojenci in vzdrževani od države	7.518	11,6
Kmetje	1.524	2,5
Ostali	512	0,8
Skupaj	65.009	100,0

Delavcev je bilo 19.005 in sicer največ industrijskih in obrtnih, ki jih je bilo 14.370, medtem ko jih je bilo v Ljubljani, ki je pretežno upravno mesto, le 22.128, od tega industrijskih in obrtnih 12.366. Aktivnih uslužbencev in nameščencev je bilo v Mariboru 9.820, v Ljubljani pa 25.954.

Pomen Maribora kot industrijskega mesta potrjujejo tudi podatki o številu zaposlenih po gospodarskih panogah. Marca 1951 je bilo izdanih v Mariboru 31.642 delavskih in živilskih nakaznic. Od zaposlenih (t. j. oseb v delovnem razmerju), ki so jih prejeli, jih je živelo v mestu samem le 26.482, ostali pa so dnevno tja prihajali. Z drugimi

besedami: vsak dan je prišlo na delo v Maribor 5160 ljudi, na delo izven mesta pa jih je odšlo 937, kar kaže obenem velik akcijski radij Maribora, ki na ta način razširja svoj vpliv.

Tisti, ki so stanovali v Mariboru, so bili zaposleni v naslednjih gospodarskih panogah:

Panoga	Število
Industrija	14.250
Javna uprava	5.594
Promet	2.461
Obrt	2.226
Trgovina	1.548
Gradnje	1.441
Gostinstvo	953
Komunalna delavnost	538
Kmetijstvo	290
Gozdarstvo	118
Skupaj	27.419

V industriji, gradbeništvu in obrti (brez privatnih obrtnikov) je bilo v Mariboru zaposlenih 17.917 ljudi, v mnogo večji Ljubljani pa isti čas 21.372.

Javna uprava je vzeta v širokem smislu besede ter obsega poleg delavnosti državnih oblastnih in upravnih organov še prosvetno in zdravstveno delavnost.

Narodnostni sestav prebivalstva Maribora je bil leta 1948 naslednji:

Narodnost	Število	%
Slovenci	60.940	93,8
Ostali Jugoslovani	2.949	4,5
Ostali Slovani	498	0,7
Neslovani	622	1,0
Skupaj	65.009	100,0

Med Neslovani je bilo 268 Nemcev in 160 Avstrijcev.

Razumljivo je, da se je s kulturnim napredkom vedno bolj večala potreba po osnovnih in srednjih šolah.

Naraščanje želje po šolanju se lepo vidi iz števila maturantov na obeh mariborskih gimnazijah. Po vojni je padlo število maturantov zato, ker niso mogli redno študirati v času okupacije.

Leto	Število
1909/10	55
1919/20	85
1929/30	86
1939/40	180
1949/50	98

V Avstroogrski je bilo na obeh srednjih šolah več nemških kot slovenskih dijakov. Navajamo stanje iz leta 1912/13.

Vrsta šole	Slovenci		Nemci	Število učencev		Drugi	Skupaj	
	abs.	%		abs.	%		abs.	%
Gimnazija	357	59,1	233	40,9	—	—	570	100,0
Realka	8	2,9	267	97,5	5	1,8	280	100,0
Skupaj	345	40,6	500	58,8	5	0,6	850	100,0

Po letu 1918 so kmalu na obeh učnih zavodih prevladali Slovenci.

Razumljivo je, da niso bili vsi dijaki na mariborskih gimnazijah iz Maribora, temveč iz vsega Podravja, saj sta bili do leta 1945 najbližji gimnaziji v Celju in Ptuj. Pri tem so bili pri študiju privilegirani otroci meščanov, kar je običajen pojav, ker starši, ki stalno živijo v kraju, kjer je šola, lažje vzdržujejo dijake kot drugi, ki morajo plačevati visoko oskrbnino, oziroma so otroci v neugodnejšem položaju.

II. Mariborčani na slovenski univerzi

Povsem razumljivo je, da se je del mariborskih srednješolcev odločil za visokošolski študij in to prav na ljubljanskem vseučilišču. Krepitev slovenske narodne zavesti, naraščajoča težnja po izobrazbi in končno politične razmere, ki so oteževale študij v zamejstvu, so bili glavni činitelji, ki so povzročili, da je vedno bolj naraščalo število Mariborčanov na slovenski univerzi.

V Avstroogrski je izšlo iz samega Maribora malo slovenskih izobražencev, čeprav je bilo središče slovenskega kulturnega življenja na slovenskem Štajerskem. Večina znanih štajerskih javnih delavcev je bila doma s podeželja. V Jugoslaviji se je to spremenilo. Maribor je začel slediti Ljubljani kot vir šolane mladine, sprva bolj počasi, potem pa vedno hitreje. Zadnja leta je število visokošolcev v Ljubljani, ki so se rodili v Mariboru, tako naraslo, da se nam je zdelo vredno posvetiti pojavu poseben članek, saj jasno govori o novih silah, ki sodelujejo v vedno večjem obsegu pri oblikovanju slovenskega socialnega in kulturnega življenja.

V še neobjavljeni študiji: »Slušatelji univerze v Ljubljani po rojstnem kraju« smo skušali odgovoriti na še popolnoma neraziskano vprašanje, od kod so prihajali visokošolci, ki so študirali v Ljubljani. Iz naravnost presenetljivih rezultatov raziskave objavljamo na tem mestu nekaj podatkov o Mariborčanih na slovenski univerzi.

Rojstni kraj sicer ni neoporečen indikator okolja, kajti nekdo se v določenem kraju lahko samo rodi, potem pa stalno živi drugod in oblikuje kraj bivanja njegovo osebnost. Posebej velja to za mesta, kjer so porodnišnice, kamor hodijo roditelje iz okolice. Ima pa prednost, da je nesporen ter nedvoumen. Če ga gledamo izoliranega, seveda lahko pogrešimo; če pa opazujemo položaj več desetletij, ga korigiramo s podatki okoliških krajev in poznamo konkretne razmere (n. pr. da hodijo žene iz okolice v večjem številu roditelji v porodnišnico šele po drugi svetovni vojni), potem se smemo zanesti, da rojstni kraj zares kaže dejansko stanje in mislimo, da je to primer pri naših podatkih.

Vsi priobčeni podatki kažejo število visokošolcev, ki so se rodili na ozemlju, kot ga je obsegal Maribor leta 1948 in so bili vpisani na univerzi v Ljubljani v letnem semestru leta 1921, 1931, 1941 in 1951. Zaradi krajšega izražanja jih imenujemo »Mariborčane«. Upoštevani so vsi, ki so študirali na univerzi oziroma visokih šolah v Ljubljani (brez akademij), razen teologov, ker bi se sicer premaknilo razmerje v škodolušateljev iz severne Slovenije. Od tam namreč niso hodili študirat bogoslovja na univerzo v Ljubljano, ampak je imela lavantinska škofija do druge svetovne vojne lastno bogoslovno učilišče.

V začetku se univerza v Ljubljani v severnih predelih Slovenije še ni afirmirala,

oziroma ni bilo na njej mnogolušateljev s Štajerske in Prekmurja, predvsem ne iz Maribora, ker jih je bilo razmeroma malo in so študirali prva leta po prevratu drugod, večinoma v Gradcu in na Dunaju, kamor so hodili že prej.

Kljub temu, da je imel Maribor kot pomembno središče trgovine z deželnimi pridelki močne stike s Podravino, pa v Avstroogrski štajerski Slovenci niso hodili študirat na zagrebško univerzo, ker v Avstriji niso priznavali izpitov z madžarskih univerz.

Po letu 1918 pa je vsako leto odhajalo precej Mariborčanov v Zagreb. Vendar je njihovo število majhno v primeri s tistimi, ki so se odločili za Ljubljano.

Univerza v Ljubljani je postajala iz leta v leto dejansko, ne zgolj formalno last vseh slovenskih pokrajin, ne samo tistih, ki gospodarsko in prometno težijo k Ljubljani. Ne moremo reči, ali so vsi tisti, ki so se rodili v Mariboru, zares Mariborčani po vzgoji in miselnosti. Znano je, da so pošiljali na univerzo največ otrok uradniki. Te pa često premeščajo. Tako se zgodi, da napačno presodimo položaj nekega kraja in mislimo, da so od tam domačini, so pa včasih priseljenci, ki so bili v kraju morda le nekaj časa. Vendar ne dvomimo, da odražajo številke vsaj v glavnem razvojno tendenco, ki je v vsej severni Sloveniji ista in se kaže v nenavadno visokem absolutnem in relativnem porastu števila visokošolcev.

Leta 1921 je bilo odlušateljev univerze v Ljubljani, ki so se rodili na ozemlju LRS, le 18,4% s Štajerskega, leta 1951 pa 27,5%. To kaže veliko željo po izobrazbi, ki je bila odslej iz različnih vzrokov nerealizirana.

Podatki o številu Mariborčanov na univerzi v Ljubljani pričajo o velikih kulturnih izpremembah, ki so se izvršile v Mariboru po letu 1918.

Leto	Število	Tempo razvoja	
		(vsako prejšnje leto = 100)	(Leto 1921 = 100)
1921	5	100,0	100,0
1931	25	835,3	835,3
1941	98	392,0	3.266,6
1951	385	392,9	12.835,3

Pravilno velikost porasta ugotovimo šele s primerjavo. Ta kaže, da se je v treh slovenskih mestih: Ljubljani, Mariboru in Celju od leta 1921 relativno najbolj dvig-

nilo število Mariborčanov na univerzi v Ljubljani. Od leta 1921 (= 100) je naraslo število Ljubljančanov na slovenski univerzi na 1082 in skoro prav na toliko (1073) število Celjanov, število Mariborčanov pa kar na 12.833! To je razumljivo. V Ljubljani so bili Nemci pred letom 1918 v manjšini. Mesto je bilo priznано slovensko kulturno središče z vrsto učnih zavodov, kjer so prevladovali Slovenci in ki jih je varovala pred nemškim administrativnim in političnim pritiskom deželna avtonomija. Tudi v Celju so bile narodnostne razmere, ki so bistveno vplivale na obisk gimnazije, znatno ugodnejše kot v Mariboru, ki je moral napraviti v Jugoslaviji velik skok, da se je po številu visokošolcev v razmerju do prebivalstva vsaj deloma približal tema mestoma. Lepo kaže razvoj tabela o rojstnem kraju visokošolcev iz LRS (v %).

Leto	Ljubljana	Maribor	Celje	Drugi kraji	LRS
1921	21,3	0,5	2,3	75,9	100,0
1931	32,6	2,6	1,5	63,3	100,0
1941	34,1	6,2	3,4	56,3	100,0
1951	36,1	9,1	3,8	51,0	100,0

Poleg splošnega porasta števila visokošolcev iz mest, kar predstavlja poseben problem, je dobro viden dvig števila Mariborčanov, ki ga lahko imenujemo fenomenalnega, saj prepričljivo kaže s svoje strani na pojave, ki smo jih omenili.

Še bolj zgovorna je primerjava s številom prebivalcev. Na 10.000 prebivalcev, ki so stalno živeli v vseh treh mestih (v obsegu iz l. 1948) je prišlo naslednje število slušateljev univerze v Ljubljani, ki so se rodili v navedenih mestih:

Leto	Ljubljana		Maribor		Celje	
	Število	Tempo razvoja	Število	Tempo razvoja	Število	Tempo razvoja
1931	33,9	100,0	5,0	100,0	7,9	100,0
1951	132,6	391,2	59,2	1.184,0	74,2	939,2

Precejšen del tako velikega napredka je treba pripisati vedno večjemu številu dijakinj, ki so stopale na univerzo. To je splošno opazen pojav in so ga podatki za Maribor le potrdili.

Leto	Število slušateljic Mariborčank	% od vseh slušateljev Mariborčanov
1921	—	—
1931	1	4,0
1941	33	33,7
1951	127	33,0

Istočasno se je preusmerilo zanimanje za študij. Sliko kviri dejstvo, da univerza v Ljubljani ni bila popolna. Zato priobčujemo absolutne in relativne podatke, iz katerih vidimo, da je med Mariborčani polagoma, a odločno prevladal študij praktičnih disciplin, kar smo opazili skoro pri vseh krajih.

(Vzrokov za porast števila študentk tu ni treba posebej navajati, ker bi se oddaljili od naše teme; so tako splošno kulturnega in gospodarskega pomena, da so v glavnih obrisih znani vsem. Op. ur.)

Leto	Filoz. in mat.-prir.	Pravna	Medicinska	Fakultete			Skupaj
				Tehnična Število	Ekonomska	Agronomska	
1921	—	2	—	1	x	x	3
1931	8	7	2	8	x	x	25
1941	18	19	18	43	x	x	98
1951	88	32	56	148	35	26	385

V odstotkih:

1921	—	66,7	—	33,3	x	x	100,0
1931	32,0	28,0	8,0	32,0	x	x	100,0
1941	18,4	19,4	18,4	43,8	x	x	100,0
1951	22,9	8,3	14,5	38,4	9,1	6,8	100,0

Žal za predvojno dobo ni podatkov o socialni pripadnosti visokošolcev, oziroma so ti pomanjkljivi. Z njimi bi v mnogočem izpolnili sliko položaja. Kljub temu, da so podatki skopi in da smo nakazali samo eno izmed vezi med Mariborom in slovensko univerzo, se nam zdi, da smo vendar jasno orisali razvojne črte. Želeli smo podati le malce gradiva za rekonstrukcijo razgibane in plodne polpretekle dobe, da bo mogoče tudi s te strani pravilno oceniti vlogo in rast Maribora v slovenski kulturni zgodovini ter posebej še pomen mariborskega dijaštva, ki je vedno krepko in borbeno posegalo ne samo v štajersko, temveč v celotno slovensko javno življenje.

VIRI

Rezultati popisa prebivalstva z dne 15. marca 1948 in drugih statističnih akcij.

Osebnih listov slušateljev univerze v Ljubljani.

Krajevni leksikon Dravske banovine, Ljubljana 1937.

Vodnik po Mariboru, Ljubljana 1932.

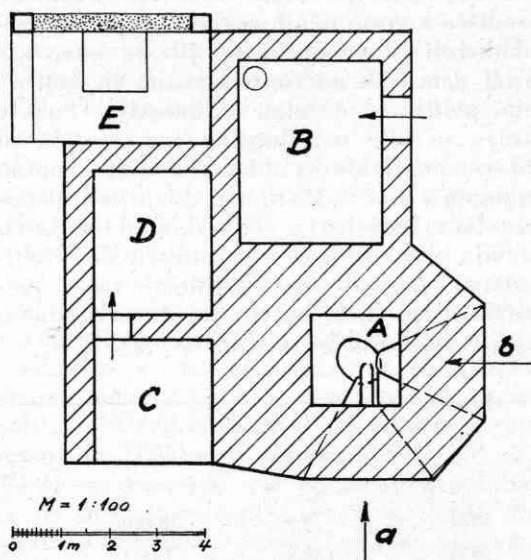
»Zora« 1913/14.

Franjo Kramberger: Nekaj števil o Mariboru, Mariborski koledar 1935.

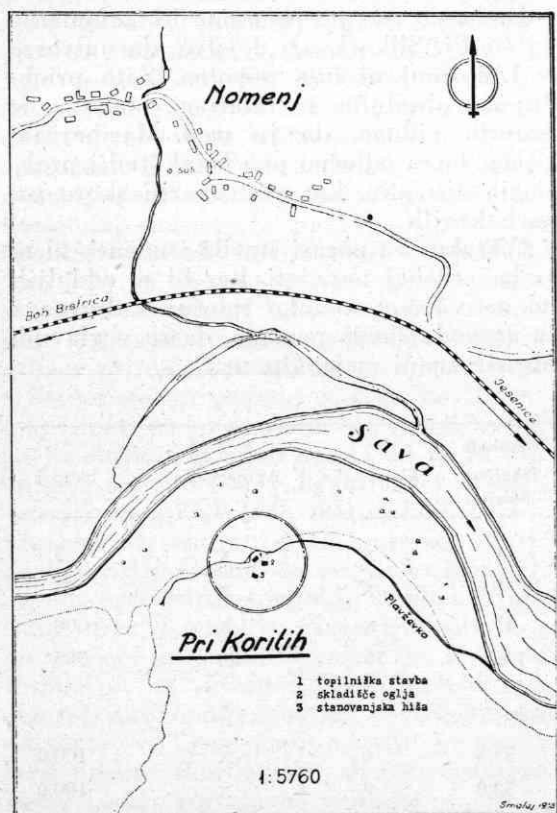
(Dr. Gregor Žerjav): Ali so Ptuj, Celje, Maribor res nemška mesta?, Ljubljana 1918.

NAJSTAREJŠA LIVARNA ŽELEZA NA SLOVENSLEM

V nizu sicer poredkih arheoloških izkopavanj v Bohinju pred drugo svetovno vojno je odkop srednjeveške topilnice železa v Nomnju leta 1938 po prof. W. Schmidu pomembno odkritje in pomemben prispevek k železarski zgodovini

Slika 2. Tloris topilnice pri Nomnju (S. Smolej)

Slika 1. Situacija topilnice železa pri Nomnju (S. Smolej)

bohinskega kota oziroma Gorenjske, ki se že od pradavna ponaša s staro železarsko tradicijo in tehnično kulturo.

Medtem ko nam najdene stare žlindre nekdanjih primitivnih topilnic železne rude na Ajdovskem gradu, na Dunaju pri Jereki, skupaj z vdolbinami prvobitnih topilnic, vsekanimi v skalo, na Dunaju pri Jereki, in najdeni rimski novci na mestih za pridobivanje železa (Ajdovski gradec in Dunaj pri Jereki) dokazujejo antično udejstvovanje nekdanjih prebivalcev Bohinja v topilništvu železa, ki se je vršilo na primernih pobočjih, še boljše rečeno, na strateških točkah, ki zapirajo vhode v doline (Ajdovski gradec v spodnjo Bohinjsko dolino, Dunaj pri Jereki v zgornjo), smo v odkritem plavžu v Nomnju našli pomemben vmesni člen srednjeveškega plavžarstva, ki je deloval v dolini in že izkoriščal vodno silo manjšega potoka.

Ob potoku z značilnim imenom Plavževka nasproti Nomnju onstran Save »pri Koritih«, na kraju, za katerega je ustno izročilo ohranilo ime »pri sveti Emi«, so bili navedenega leta odkopani temelji treh stavb: topilniške stavbe, skladišča oglja in večje stanovanjske hiše.

Temelji oziroma spodnji deli stavb so se najboljše ohranili pri topilniški stavbi, plavžu, ki leži tik stare, danes malo uporabljive in precej opuščene nekdanje srednjeveške poti v Nemški rovt in dalje čez Baško sedlo na Primorsko in Italijo. Slabše so ostali ohranjeni na bolj vzvišenem zemljišču na drugi strani poti temelji